

MAGYAR KURIR

A' FELSÉGES CSÁSZAR ÉS APOSTOLI KIRÁLY KE-
GYELMES ENGEDELMÉBŐL.

Indúlt Bétsből, Pénteken, Julius 29-dik napján, 1814-dik esztendőben.

Frantzia Ország.

A' belső dolgokra ügyelő Minister *Montesquieu* a' Deputátusok' Kamarája eleibe vitte a' Királytól az ország' állapotjának leírását, mellynek felolvasásával csak nem egy egész ülést töltött-el. — Ezt minden újságok kihirdették; itt következik magyarul is lehetséges rövidség-gel: —

„Uraim! midőn ő Felsége az országlás' kormányát ismét kezébe vette, indósítani kívánta a' maga népeit azon állapotrol, melyhen Frantzia országot találta. A' mi szerentsétlenségeinknek elenyészett ugyan az oka: de jelen vannak azoknak következeai. Frantzia ország azon Országlós-zék alatt, a' melly csak azon gondolkodik, hogy mind ezeket miként orvosolhas-sa-meg, még sokáig fog azon tsapások mi-att szenvedni, mellyeket az az Országlós-zék ejtett rajta, melly egyedül csak az ő elnyomásán iparkodott. A' nemzetnek te-hát tudósíttatni kell az ő szenvedésének okairól és minéműségéről, azért, hogy azt a' gondoskodást, melly annak enyhítetté-sére fordíttatik, illendően bétsülni s ma-ga is segíteni tudja. A' veszedelemnek nagyságáról és mivoltáról tudósíttatván a' nemzet, így fog osztán a' Király' iparko-dásaiból és munkáiból részt veenni, hogy azt helyreállítsa, a' mit nem ő rontott-

el, hogy azokat a' sebeket meggyógyítsa, mellyeket nem ő ejtett, s hogy azt a' orsz-szat jóvá tegye, a' melly idegen ő töl-le. —

„Frantzia ország' szerentsétlenségének fő oka ellenemondhatatlanul a' hadakozás-va. A' história nem tud valamely nagy nemzetnek oly példáját mutatni, a' melly szüntelenül mérészebb és veszedelmesebb próbatételekre ragadtatott volna a' maga akarattya ellen. Bámulással és irtózással szemléltünk egy pallérozott népet arra len-ni kárhoztatva, hogy önnön boldoságát és nyúgodalmát a' barbarus népeknek vándorló életjekkel feltserélje. A' familiai kötelek széllyel szaggattattak; az atyák az ő fiaiktól messze öszültek meg; a' fiak az ő atyáiktól 400 óra távolságra haltak-el; ezt a' rettenetes elválást semmi remén-ség nem enyhítette; már hozzá szokva valának az emberek, hogy mint elkerül-hetlent, mint örököst, úgy nézzék ezt az állapotot. *Bretagne* tartományában oly parasztokat lehetett látni, a' kik azután, hogy gyermekeiket katonának magok a' ki-szabott helyre elvitték, a' templomba men-tek, s halotti imádságokat tartottak előre érettek. Lehetetlen bizonyosan felvetni azon embereknek sokaságát, mellyeket az előbbeni Országlós-zék felhasználott; az inség és betegség miatt éppen annyi elenyészett, mint a' hadakozás miatt; a' próbatételek

oly véghetetlenül, 's oly nagy sebességgel következtek egymás után, hogy szerentsés elvégeztetődhetéseikért mindenek feláldoztattak. Azok a jó katonák, kiknek vitézsége Frantzia ország' ditsősséget tette, a' kik szüntelenül újabb meg újabb bizonyágát mutatták a' magok erejeknek és türedelmeknek, inségeikben elhagyattatva 's a' szerentséllenségben segedelem nélkül maradvá szemlélték magokat, mikor azt már tovább nem hordozhatták. A' Frantzia jó szívűség már nem vala elégséges ezen kegyetlen gondatlanságnak megorvoslására; 's a' kiállított seregek, mellyek ennekelőte armádákat tettek volna, ily módon utoljára meg sem látszottak, a' nélkül, hogy a' tsatázásokban tsak részt is vehettek volna. Ezért kellett ezen seregeknek kiállítatásokat ily lagyon sokszorozni, hogy a' tsak nem egészen semmivé tétetett armádák újak által kipótoltathassanak. Az 1813-dik esztendőben elvégeztetett Orosz táborozás után kiállítatott Frantzia katonaságszáma rettenetes:

Az 1813-dik esztendőben,	
Jan. 11-dikén	350,000
Ápril. 3-dikán (betsületből való testőrök)	10,000
— (nemzeti testőrök)	80,000
— (tengerpart őrzők)	90,000
Aug. 24-dikén (Spanyol ár- máda)	30,000
Oktob. 9-dikén (14-dik és régibb estendőkbeli újabb Conscriptusok)	120,000
— (1815-re való Con- scriptusok	160,000
Nov. 15-dikén (az 1811-től fogva 14-ig való újabb Conscriptusok	300,000
Az 1814-dik esztendőben ígért lovasok	17,000
Az 1814-dik esztendőben or- ganizált népmassa	143,000

mind egygyütt . . . 1,300,000 ember.

„Szerentsére ez az utóbbi organizált népmassa nem vitethetett teljes tökéleteségre. A' hadakozásnak nem volt ugyan elég ideje arra, hogy mind azokat megemészthesse, a' hik már az ő zászlói alá megérkeztek vala: azoközben tsakugyan meg lehet ezen laistromban találtató emberek' számából is, a' melly tsak 14 vagy 15 hónapok alatt való rekrutázást foglal magában, melly sok embert kellett a' nemzetnek 22 esztendő alatt elveszteni. Mindazáltal több okok találtattak, a' mellyek ezt a' sok embervesztést kipótolták; leg hathatósbak voltak kétségkívül: a' szántóvetők' állapottyának a' nagy jószágoknak felosztatása által okoztatott megjobbúlása, az örökségeknek egyenlő felosztatása, 's a' tehén himlőnek behoztatása. Ezen okoknak emlegetése 's következeéseinek nagyobbított módon való előadása által megtsalui próbálták a' népet; mennél többet vittek el katonának, annál jobban iparkodtak elhíttetni a' Frantzia néppel, hogy neki elegetű módja vagyon mind ezeknek kiállítására. Pedig, ha szintén igazak lettek volna is azok a' feladások, a' mellyek ezen tekintetben kihirdettettek, mi következne ezekből egyéb, hanem hogy a' szülötteknek számára nézve nincs mit nyughatatlankodjunk az elveszettekért, a' halottakért, 's a' többi.“

Ezen közönséges előadásnak előre való batsátása után leszállott Minister *Montesquieu* rendre minden ministeri foglalatosságokra. A' hadi ministérium' tárgyairól így fejezte ki magát: —,

„Mi, úgy mond, tsak közelítő resultatumokat hordhatunk elő a' hadi Minister' keze alá tartozó tárgyakra; itt voltak a' rosznak fundamentomai; innét vette eredetét a' rendtelenség, 's azután terjedett szélllyel az adminisztrációnak minden ágaira; a' két utolsó esztendőbeli táborozásnak szerentséllenségei leg nagyobb zúrvarba vittek az adminisztrációt. Emberek nevez-

tettek-kí, hogy ezen két esztendőbeli veszéseinket 's ezekből származott adósságainkat megvizsgálják 's tisztába hozzák, de ez a munka igen terhes, mert az ide tartozó irásokot (materiálekot) nem lehet mind megtalálni, 's ezért csak néminémű bizonyossággal lehet a' dolgot meghatározni. —

„A' közelebb múlt Májusban 520,000 emberekből áll ott a' Frantzia armáda, Veteránusokat, Invalídusokat, a' Delső bátorságra ügyelő katonákat, a' tengerparton vigyázó ágyúzókat is ide értvén. A' penziósok' száma telt 122,597 emberre. Ausztriából, Prussiából, Angliából és az Orosz Birodalomból haza jövő hadi foglyok' számát tehettük 160,000-re. Ha az inszinörök, insprektorok, 's hadi biztosok' massáját is, a' melly 1874 emberre telik, ide számláljuk, tehettük az ezekre tétetődő költséget mind együtt, 236,000,000 Frankra. Az 1812 és 1813-dik esztendőbeli hadakozás semmivé tett 250,000,000 Frankot éő ártillériai és egyéb készületeket. Az 1814-dik esztendőtől fogva került a' várakra való gondviselés, a' régi Frantzia országban 55,000,000-ra, a' visszaadatott tartományokban 115,000,000-ra. Egy summában a' tulajdonképpen való hadi minisztérium' minden ágaira az 1914-dik esztendőben kívántató költség 360,000,000 Frankra határozatott. —

„Tudva van, hogy ez a' minisztérium néhány esztendőktől fogva két részekből állott, t. i. a' tulajdonképpen való hadi minisztériumból és a' hadi adminisztráció minisztériumából. Ezen utolsónak költsége az 1812-dik esztendőben 238 millióból, 1813-ban 304 millióból állott; 1814-re pedig 380 millióra volt határozatva. Így hát a' kétféle hadi minisztériumnak egész költsége a' folyó 1814-dik esztendőben 740 millióra telt volna. —

„Hancem ezen két minisztériumoknak az adósságai is felette sokra telnek, a'

miket t. i. még meg nem fizettek. A' hadi minisztérium 104,000,000, a' hadi adminisztráció pedig 157,000,000, egygyütt 261,000,000 Frankot tartozának megfizetni, mint a' bėjött laistromok mütattják. De még ezek a' laistromok sem foglalnak mindent magokban; az 1811, 1812, 1813, 1814-dik esztendőbeli hátra lévő tartozások még nintsenek tudva; azon 100 milliók nintsenek az említett adóssági summában, a' mellyeknek kifizetéseket már kirendelték volt ezen minisztériumok, de valósággal nem fizetettek-kí, azért, mert nem volt pénz a' kintstárban, 's a' t. —

Finantz minisztérium. — „Ezen minisztériumnak leábrázvltatása, így szól Minister *Montesquiou*, a' kultsa a' minden többiek állapottya' esmeretének; a' Finantzia minden resultatumoknak a' középpontja. Szükségesnek tartjuk leg előbb is az megmagyarázni, mi módon vihette véghez az előbbeni Országlószék azt, hogy a' Finantzia' állapottyát titoklan tarthatta. —

„Az előbbeni Országlószék' finantziái systemája, jó és szoros rendben tünik a' szemünkbe. Minden Ministerek beadni tartoztak minden esztendőnek elején a' finantziái Miniszterhez, hogy mellyeknek mi fog arra az esztendőre kívántatni, a' melly beadásokhol készítette ezen Minister az esztendőre kívántató egész költségnek laistromát. Hasonló laistromot tartozott ő készíteni az adóknak és minden némű jövedelmeknek mennyiségekből is. Ezen két laistromoknak összemérsekelteésekből lett vegezetre a' Státus jövedelmét és költséget illető tabella, melly azt mütatta, hogy a' jövedelem elégséges a' költségeknek megtétetésekre. De éppen ez az összemérseklésből következett resultatum, ez t. i. hogy a' jövedelem elég lett volna minden költségeknek megtétetésekre, e' volt költemény és nem valóság. Ezek a' bevétel' és kiadás' laistromai tele voltak hibás feladásokkal, 's a' többi. —

„Így történt (e'képpen folytatta szavait a' Minister), hogy csak az 1812 és 1813-dik esztendőkbéli számadásoknak 312,032,000 Frankokból álló hijánosság volt a' resultátuma. Az Országlószék' feje ugyan jól esmérte ezt a' hijánosságot, de ő attól a' reménségtől tápláltatott, hogy idővel a' maga régibb táborozásaiból való idegen országokbéli adók 's egyéb rendkívül való jövedelmek által kipótlhattya ezt a' hijánosságot. Melynek mindazonáltal a' lett a' következése, hogy 13 esztendő alatt 1645 millióra telt a' Státus' adóssága. —

„Ez a' számvetés rettenetes ugyan: mindazonáltal ne tartsuk ennek resultátumait megorvosolhatatlanoknak. A' finantziái Minister meg fogja magyarázni, mitsoda summákat kellések most mingyárt; melyeket csak majdvalaha későre megfizetni, és melyek fizetethetnek - le tsupa érdekés által. Mi, kiknek az a' kötelességünk, hogy az ország' jelenvaló állapotját előtettek lerajzoljuk, kéntelenek vagyunk megelégedni ezen terhes munkának tellyesítésével, 's a' többi.“ — Itt vizasztaló szavakkal járul a' Minister a' nemzethez, azzal biztatván, hogy ha szintén a' Státusnak adóssága rettenetes is, tsakugyan éppen azok a' tabellák, melyekből ennek nagyságát kihozni lehet, leg nagyobb vizasztalást nyújthatnak a' nemzetnek, minthogy ezekből az is kitettzik, hogy mitsoda segedelem kútfejekkel bírjon Frantzia ország a' maga sebeinek meggyógyításokra; minémű életerő tartotta-fenn őtet a' maga szenvedései között; mitsoda segedelem kútfejekből pótolta-ki szüntelen a' maga fogyatkozásait; mitsoda termékenységgel bírjanak az ő jól megmivelt szántó földjei, ily sok pusztítások után is. Ha a' Státuson nagy adósság fekszik is, vannak sok magánosok, a' kik nagy tőkepénzekkel bírnak, a' melyeket hasznos próbatételekre lehet fordítani, 's a' többi.“

Belső Minisztérium: — „A' mezei munka valóságos előmenetelt tett Frantzia országban, melynek fundamentoma ugyan még a' revolúció alatt vettetett volt meg, de azolta is újabb okok által segítettett, melyeknek még fontosabb resultátumai lettek volna, ha a' sok fele szerentséltenségtől nemgátoltatott volna. A' jó mezei munkálkodásnak tudós társaságok által lett közönvégséttétetődése, sok gazdag tulajdonosoknak a' falukon való lakása, ott való próbatételeik, oktatásaik, példaadásai; végezetre marhaorvoslást tanító oskoláknak felállítása, melyek által a' lakosok megtanítottak, miként oltalmazhassák - meg a' magokbarmikat a' dögnék szerentséltenségtől: ezeknek azok az okok, melyeknek igen szerentsés resultátumai lettek a' mezei gazdálkodásra nézve, hanem az országlószék' hibás lépései tettek szüntelen való akadályokat eléikbe. A' szállómiveseknek az úgy nevezett *Continentale System* volt felettébb veszedelmes. Déli Frantzia országban sokak kitepték szálló fáikat a' borak és pálinkának igen nagy oltsósága miatt. Mindeneknek elveszett vala a' szállómiveléshez való kedve. —

„A' *Rambailleti* árendajószágban, melyet még 1786-ban 16-dik Lajos Király a' mezei gazdaságbéli próbatételekre fundált vala, *Merinosokat* (Spanyol országi leg jobb fajta juhokat) kezddettek tartani; ezt a' példát más magános hirdokosok is nagy számmal követték; az 1799-dik esztendőben a' *Perpignani* árendajószág is lábraálltatott, melynek példájára néhány esztendő alatt még hét hasonló institutumok állittattak-fel. A' merinosok' száma naprolnapra nevedett az országban; a' hazabéli fajták gyarapodtak: midőn azonközben az országlószék' feje, a' ki a' természet' folyását is öröme a' maga ditsóségszómjuzásának jobbágyává tette volna; azt hitette-el magával, hogy ez a' juhtenyésztésbéli előmenetelesülés nem elég

széles kiterjedésű volna, nem is elég siető lépésekkel menne előfelé. Az 1811-dik esztendőben, Mártz. 8-dikán költ végzése által azt parantsolta, hogy 500 tartalék helyek állíttassanak - fel tsupa Merinó-sokból, 's minden ilyen helyen tarisanak 200 Merinos-kosokat, magnak; egyszersmind a' magános juhsgazdák is tsaknem elszenvedhetetlen vigyázat alá vettek, a' kiknek ez a' felső vigyázat és kényszerítés alá való vettetések, annyira elkedvetlenítette őket, hogy nem soká az egész juh-tenyésztést félbe hagyták; a' hadakozásra való költségek az országot magát is megakadályoztatták, hogy úgy hozzá láthasson, mint kellett volna, 's elegendő költséget fordíthasson rá. Ezen nem bős eszköz által füstbe ment azon 20 millióknak gyümöltse, mellyek az előtt a' Merinos juhoknak tenyésztésére, 's a' hazabéli fajtáknak nemesítéseiére, haszonnal fordítottak val.

„A' ménések' állapotja jobban vala elintéztetve; eleinte ez is a' régi országloszék által állíttatott volt fel, hanem a' revolúzió által semmivé tétetttévén, tsak 1806-ban állott ismét lábra. Ekkor hat ménések, és 30, tsődörökből (ménlovakból) és próbakantzákban álló tartalékok állíttattak - fel. Az 1813-dik esztendőnek végén 1364 tsődörök osztattak ugyan széllyel ezen 36 institutumokban: de még ezen esztendőben 80,000 lóra volt szükség a' Státusnak, mellyeknek leg kisebb kiméllés nélkül össze kellett szedettetik requisitzió által, úgy hogy tsak az 1812-dik esztendőből fogva való lóbeli vesztesét Frantzia országának 230,000 darabra lehet számlálni. A' lovasság alá való lónak darabját 400-tól fogva 460 Frankra lehet tenni. A' Státusnak ez a' vesztesé réá ment pénzben 105,200,000 Frankra. —

„A' bányák feles szaporodást és gyarapodást kaptak vala; 478 miundeféle Lá-

nyáink vannak, mellyeknél 17,000 emberek foglalatoskodnak, 's az országnak 28,800,000 Frankot érő durva szerzeményt adnak, a' Státus pedig 251,000,000 Frankot veszen - bé mint birtoktól való adót belőllök. Ez az adó a' bányák adminisztrációjára szokott vala fordíttatni, hanem az Országloszék ezen magános fundust is, melly a' múlt Febr. 1-ső napján 700,000 Frankra telt vala, hadi költségre fordíttata, 's e' szerint az egész bányász személyt megfosztotta a' maga fizetésétől. Ezen szüntelen való nyaggattatások között is megműveltettek mezeink, megmunkáltattak bányáink, barom tsordáink (nyájaink) is megtartattak, sőt jobb lábra is állíttattak. Valósággal semmi nem szolgál nyilvánosabb bizonyosságára a' mi nemzetünk munkás szorgalmatosságának 's az első mesterségekre való alkalmas voltának, mint az ő mezei munkában való előmenetele, mellyet ezen előbbeni elnyomó országos alatt tett. A' nem volt elég, hogy ez a' szüntelen foglalatoskodó tyrannusság, melly a' leg alacsonyabb kajbákig útát talált magának, szakadattlanul lankasztotta 's nyomta a' földműveseket; megfosztotta őket dolgosaiktól és töképezetskéiktől; 's arra kárhoztatta őket, hogy gyermekeiket egyszer a' katonaság alól megváltsák, hogy azoktól másodszor is megfosztathassanak: hanem végezetre a' requisitziók által, mellyet a' Despotaság legbőltsebb eszközeinek lehet nevezni, egyszerre minden munkájoknak gyümöltésétől megfosztattak. Hitelt fog-e annak adni a' jövődő világ, hogy mi megértük azt, hogy egygyetlenegy ember magát minden tulajdonunknak és élelmünkre kívántató vagyonunknak tulajdonosává tegye, hogy e' minket arra tudott kárhoztatni, hogy oda vigyük mindenünket, a' hol a'itól bennünket megfosztani méltóztatni tettett; hogy egész népünk, minden ökreivel, lovaival, 's gabonáival (hámbarjaival) felkerelkedett

bonyaiabol; hogy mindenét ezen új úrnak vigye, szerentséseknek tartván magunkat, ha ezen úrnak ágeusei még nagyobbá nem tették volna a' házasságon által szerentséllenségünket. De takarjuk - el már ezeket az alacsonyságokat és a' tyrannusságnak ezen munkáit, hogy azon ajándékokat tsudathassuk, mellyekkel a' természet' urától megajándékozattatunk. Mellyik ország az, a' melly ennyi inségnek ellene tudott volna állani? De a' mi földünknek jósága, 's lakosinak munkássága az, a' melynek köszönhetjük, hogy a' mi mezei munkánk magát az ó omlásai között felemelheti, és azon atyai országolás alatt, melly az inségnek véget vett, oly fényességbe helyeztetheti, mint valaha volt. —

„A' manufacturái szorgalmatosságnak ismét az előbbeni szabadságra kell viszsza állittatni; ez a' Mechanika és Khémia által, mellyek a' magok sokféle találmányaikkal egygyütt a' mesterségekre fordítottak vala, felette nagy lépéseket tett előfelé. A' *Continentale Sistema* tett ezen tekintetben némiménu hasznót, azáltal, hogy a' kézműveseket arra kényszerítette, hogy hazájokban keressenek - fel némelly szükséges segedelem külféjeket, mellyek ott nem voltak az előtt esmeretesek: de ellenben azok az akadályok, mellyeket ugyan ez a' Systema felette sok megmiveletlen materialéknak behozattatások eleibe tett, 's a' mellyekre nézve sok szerzeményeinknek felette nagyon meg kellett drágulni, halálos sebeket ejtett szorgalmatosságunkon. Most már egy része elhárított ezen akadályoknak; okos törvények megfogják az emésztőknek szükségüket a' szerzőknek szorgalmatosságokkal egygyeztetni, mellyek tsak akkor ellen-

keznek egymással, mikor mind kettőjük igen sokat kívánnak egymástul. Ha a' tudósításoknak hitelt adhatunk, mostauában 400,000 munkásoknak adnak dolgot fabrikáink, és 100,000 Frankok forognak hennék. A' *Romeni* fabrikák már ismét foglalatoskodnak. —

„A' mi *Lavai* és *Bietagnei* gyólt fabrikáink sokat szenvedtek a' Spanyolországi hadakozás miatt, a' hova szerzeményeiket szokták volt hordani. Hasonló állapotra jutottak selyem fabrikáink. Ezeknek szerzeményeik Spanyolországon által Ámerikába és a' pláuta tartományokba hordattak. A' melly fabrikáink Északi Európa számára dolgoztak, ezek is elvesztették segedelem külféjeket. Tsak az egy Olasz ország maradt nyilván számokra. Országunk' belső részein ugyan már eddig is nevedett a' mi selyem materialával való kereskedésünk: 's mit nem remélhetünk mi ezen tekintetben majd továbbat, mikor az egész Európával való közösülés' útjai nyilván lesznek előttünk, mi, a' kiknek ezen fabrikái szerzeményekben való elsőbségünk illy nyilvánvalóságos? —

„Az 1787-dik esztendőben a' *Lyonni* fabrikákban 15,000 szövő székek voltak folyamatban; ez a' szám az utolsó hadakozás alatt 8 ezerre szállott-le. De itt is jobból már a' fabrikák' állapottya. A' posztó, bőr, 's egyéb fabrikák, hasonlóképpen szenvedtek a' külső országokkal való közösülésnek félbe szakadása miatt. Egy szóval az egész industria szenvedett a' *Continentale Systema*nak ahhoz való befolyása 's eunek törvényei miatt.“

[Végeretét a' jövő posta napon.]

Julius 27-dik napján adtak 100 Forint Huszas pénzért 240 forintot Váltó részében. — Egy Császár aranyért 10 f.ót és 50 krt.